

Hniezdenie a výskyty hadiara krátkoprstého (*Circaetus gallicus*) na východnom Slovensku

Breeding and occurrence of the Short-toed Eagle (Circaetus gallicus) in Eastern Slovakia

Štefan DANKO¹, Jozef MIHÓK² & Štefan PČOLA³

¹Jána Švermu 1, 071 01 Michalovce, Slovensko; danko@gecom.sk

²Buzulucká 23, 040 00 Košice, Slovensko; mihok@centrum.sk

³ŠOP SR, Správa NP Poloniny, Mieru 193, 067 61 Stakčín, Slovensko; pcola@sopsr.sk

The species is today the rarest bird of prey in Slovakia. Up to 1976, breeding was known only from Slovenský kras (2 pairs). In 1976, the breeding was confirmed also in the Volovské vrchy Mts. (1 pair), in 1977 in Vihorlat and in 1986 in Zemplinske vrchy Mts. (1 pair). The breeding of two another pairs was found in following years in Vihorlat Mts. and the third pair hunted there, but bred in Ukraine. In the paper we summarized all known breeding data, but also all published and unpublished data on occurrence and probable breeding from E Slovakia. Probable breeding over the 20th century was supposed: 1–2 pairs Bukovské vrchy Mts., 1 pair Čergov, 1–2 pairs Laborecká vrchovina hills, 1 pair Ondavská vrchovina hills, 3 pairs Slanské vrchy Mts., 2 pairs Slovenský kras, 1 pair Vihorlat and 1 pair Volovské vrchy Mts. Hence, altogether 18–20 breeding pairs were known in E Slovakia. Another data mentioned in the paper were probably about foraging territories. The number of breeding pairs started to decrease from year 2000, and in 2006 only one breeding pair was known. Loss of suitable hunting habitats (deserted pastures and non-mowed meadows resulted in secondary succession) seems to be one of the main expected reasons of this negative population trend. Data on breeding biology and ecology are discussed. Three nearest nests were located at distances of 12 and 12 km. Egg laying most often started towards April, 20 but it was found also one month later. The nests were located on oak (8), beech (5), black locust and fir (each 4), pine (3), hornbeam and spruce (each 2) and once on lime tree. The nests were used mostly once, but in one case repeatedly in seven successive years. The nests were built together by male and female. The young fledged at the end of August or at the beginning of September. Within 1976–2006 authors registered altogether 27 fledged young. Some pairs did not breed in some years. In the food were found Anguis fragilis (10), Natrix natrix (5), Natrix sp., Elaphe longissima and unidentified snakes (3), Coronella austriaca (1), Vipera berus (1), Lacerta viridis (1) and Bufo bufo (1).

Úvod

Hadiar krátkoprstý je v súčasnosti najvzácnejším hniezdiacim druhom dravca na Slovensku. Prvé doložené hniezdenie sa zistilo v Slovenskom krase v r. 1932 (Ferianc 1933) a na prelome 50. a 60. rokov 20. stor. písali o jeho nidifikácii v Žádielskej doline Špaček & Kovář (1960) a Špaček (1961, 1964, 1965). Odvtedy sa o jeho hniezdení informovalo len veľmi krátko v

Správach Skupiny pre ochranu dravcov a sov v ČSSR, neskôr tej istej skupiny na Slovensku. Z ochranárskych dôvodov sa lokality utajovali. Teraz uvádzame všetky publikované výskytové údaje a údaje o hniezdení na východnom Slovensku, ktoré boli zverejnené v našej ornitologickej literatúre a za tým všetky nepublikované údaje. Pod východným Slovenskom rozumieme územie od západnej časti Slovenského krasu (20° 15' v. d.) po hranicu s Ukrajinou.

Výsledky

Údaje sú zoradené podľa orografických celkov, tie sú za sebou v abecednom poradí a v rámci nich sú najbližšie obce k výskytovej lokalite tiež v abecednom poradí. Ak je viac údajov z lokality, uvedené sú chronologicky. Jednotlivé lokality sú od seba oddelené bodkočiarkou, viac údajov z jednej lokality čiarkou.

Publikované údaje o výskytoch a pravdepodobnom hniezdení

Beskydské predhorie: Tovarné (7096), ?–1914, viackrát zastrelený v doline Ondavy najmä počas jarného ťahu (Szeöts 1922). **Čergov:** Kamenica (6791), jún 1992 – pozorovaný 1 ex. (Reištetter in Danko 1994). **Čierna hora:** Košické Hámre (7192), 2. 5. 1957 – pozorovaný 1 ex. (Mošanský 1975). **Košická kotlina:** Haniska pri Košiciach (7393), 19. 6. 1957 – pozorovaný 1 ex.; Nižná Hutka (7394), 15. 9. 1956 – pozorovaný 1 ex.; Ždaňa (7394), 19. 8. 1956 – pozorovaný 1 ex. (všetko Mošanský 1975). **Levočské vrchy:** Tvarožná (6988), 16. 6. 1958 – pozorovaný 1 ex. (Janalík 1960). **Ondavská vrchovina:** Bardejov (6693–6793), 1879 – zastrelený 1 ex. (leg. Mihalovics, coll. Karpatské múzeum v Poprade) (Danhauser, ex Mošanský 1975); Svidník (6695), 30. 7. 1986 – 1 ex. pozorovaný medzi ním a Ladomírovou (Danko et al. 1987); Turany nad Ondavou (6895), vodná nádrž Veľká Domaša, 9. 8. 1986 (Kaňuch & Hrtan in Mošanský 1988a). **Rimavská kotlina–Slovenský kras:** Hucín (7487), 30. 9. 1955 – zastrelený 1 ex.; Meliata (7487–7488), 8. 8. 1952 – pozorovaný 1 ex. (oba Sládek & Mošanský 1957). **Slanské vrchy:** Skároš, lúky Veľká Marovka (7494), 4. 6. 1963 – pozorovaný 1 ex.; Slanská Huta, chata Kopaska (7494), 9. 7. 1964 – pozorovaný 1 ex. (Danko 1971, Mošanský 1975), 16. 7. 1964 – prelet 1 ex., 30. 8. 1964 – 1 ex. (Danko 1971). **Slovenský kras:** Brzotín (7388), 14. 5. 1983 – pozorovaný 1 ex. (Vlach in Rác 1987), 5. 6. 1996 – pozorovaný 1 ex. (Hapl 1999); Drienovec (7391), 12. 6. 1984 – pozorovaný 1 ex. (Szabó in Danko 1984a); Hrhov (7390), 29. 5. 1959 – svadobné lety páru (Ferianc 1977); Hrušov, Zajačia brána na Silickej planine (7489), 12. 6. 1987 – pozorovaný pár (Mošanský 1988b); Jablonov nad Turňou (7490), 12. 9. 1966 – pozorovaný 1 ex. (Ferianc 1977); Lipovník (7389), 18. a 19. 8. 1959 – pozorovaný 1 ex. na Soroške (Hubálek in Kolektív 1963b); Moldava nad Bodvou (7391), 21. 6. 1984 – 1 ex. (Fulín & Žolner in Danko 1984a); Plešivec (7488), júl 1954 – viackrát pozorovaný na Silickej planine

(Kux, ex Sládek & Mošanský 1957); 8. 7. 1956 – zastrelený 1 ex., coll. Okresné múzeum Fiľakovo (Matoušek et al. 2002); Silická planina (7489), 8. 5. 1983 – pozorovaný 1 ex. (Boucný in Redakce 1985); Zádielska dolina (7390), 24. 7. 1956 – pozorovaný 1 ex., 3. 8. 1956 – pravdepodobné hniezdenie, pozorovanie dospelého vtáka s potravou, 28. 5. 1958 – pozorovaný 1 ex., 8. 5. 1961 – pozorovaný pár (všetko Mošanský 1975), 11. 8. 1962 – pozorovaný 1 ex. (Bárta in Kolektív 1963a), 28. 5. 1964 – pozorovaný 1 ex. (Mošanský 1975), 13. 8. 1982 – pozorovaný 1 ex. (Růžicka in Redakce 1984). V literatúre je uvedený jeden dubiózny údaj: Silická Brezová, v texte je uvedený maďarský názov obce Borzov (7488), 29. 7. 1964 – pozorovaný pár s 3 juv. (Musil in Kolektív 1972). Je jasné že sa jedná o omyl, hadiar má vždy len jedno mláďa a koncom júla ešte nie je letuschopné. **Spišsko-šarišské medzihorie:** Fintice (6993), 8. 7. 1966 – pozorovaný 1 ex. (Palášthy & Voskár 1970); Plavnica (6790), 7. 7. 1960 – pozorovaný 1 ex. (Mošanský 1975). **Ukrajina, lokality blízko našich hraníc:** Koblena (Popriečny vrch, 7200), 4. 6. 1924 – zastrelený 1 ex. (Molnár ex. Mošanský 1975); Perečyn (7200), 1942 – zastrelený 1 ex.; Užhorod (7399), ?–1928 – pravdepodobné hniezdenie jedného páru v lese Kupčo a v r. 1928 zastrelený 1 ex. pri meste (oba Hrabár, ex. Mošanský 1975). **Vihorlatské vrchy:** Kaluža, kopec Senderov (7197), 1. 5. 1985 – pozorovaný pár nad Zemplinskou šíravou (Danko 1986); Remetské Hámre (7199), 19. 5. 1961 – zastrelený 1 ex. (leg. Landa, coll. múzeum Pardubice, Kotek & Sklenář 1966), 30. 7. 1983 – 1 ex. nad táborom TOP (Danko 1984b). **Volovské vrchy:** Hačava, Jelení vrch (7391), 30. 5. 1996 – prelet 1 ex. (Hapl 1999). **Východoslovenská pahorkatina:** Krčava (7399), 1942 – zastrelený 1 ex. (Hrabár, ex Mošanský 1975); Kusín (7198), 26. 6. 1983 – pozorované 2 ex. (Doupal, Chytil, Vlašín in Redakce 1986); Michaľany (7495), 11. 7. 1935 – zastrelený 1 ex. (Ferianc 1941); Petrovce (7299), 17. 5. 1909 – zastrelený 1 ex. (Molnár, ex. Mošanský 1975); **Východoslovenská rovina:** Bodrog (7597), 28. 8. 1964 – zastrelený samec, coll. Východoslovenské múzeum v Košiciach (Mošanský 1975); Horeš (neudané či Veľký alebo Malý, 7697), 7. 6. 1924 – zastrelený 1 ex. (Molnár ex. Mošanský 1975); Malý Kamenec (7696), 6., 21. a 27. 7. 1985 – vždy 1 loviaci ex. (Sviečka & Matušik in Danko 1986); Streda nad Bodrogom (7696), 24. 7. 1965 – zastrelený 1 ex. (Mošanský 1975); Veľký Kamenec (7696), 15. 6. 1986 – pozorovaný 1 ex. (Matušik in Mošanský 1988a). **Zemplínske vrchy:** Hrčel' (7496), 7. 9. 1986 (Kaňuch, Hrtan, Balla in Mošanský 1988a); Ladmovce (7596), 11. 5. 1985 – 1 loviaci ex. (Hrtan

in Danko 1986). Bez bližšej lokalizácie udávali v r. 1994 Maderič et al. (1995) pre západnú časť obce Humenné 1 pravdepodobný hniezdiaci pár na základe pozorovania v hniezdnom období a výskyt ďalšieho páru predpokladali.

Nepublikované údaje o výskyte a pravdepodobnom hniezdení

Beskydské predhorie: Humenné, odbočka na Myslinu (7097), 11. 10. 1998 – 1 ex. lovil pri štátnej ceste; Klenová, lokalita Mečov dub (7099), 18. 4. 1985 – pozorovanie 2 ex., detto 18. 4. 1986; Snina, Timkova lúka (7099), pozorovaný 1 ex. (všetko Pčola). **Bukovské vrchy:** Kalná Roztoka (7099–7000), 5. 4. 1980 – 1 ex. krúžil nad hrebeňom Nastazu (Pčola, Danko, Lipták), 25. 4. 1986 – 1 ex. vykružil z lesa na kopci Holice, 17. 5. 2000 – 1 ex. lietal nad ovčincom (oba Pčola); Nová Sedlica (6900–6901), Hlboký jarok, 2. 8. 1984 – prelet 1 ex. JJZ smerom (Thomka), 3. 9. 1992 – pozorovaný 1 ex. (Platko), 15. 8. 1993 – 1 ex. nad dolinou Zbojského potoka, preletel zo západu na východ pod Rabiou skalou (Takáč), 20. 5. 1998 – 1 ex. lovil nad kótou 596, 20. 6. 1998 – 1 ex. intenzívne lovil po daždi juhozápadne od obce, 25. 4. 2002 – 1 ex. lovil južne od obce (všetko Pčola), 23. 5. 2003 – 1 ex. krúžil medzi kopcami Kremenec a Kamenná lúka (Bartošová); Osadné (6898–6899), 9. 5. 1993 – 2 ex. dorážali na letiaceho orla skalného (*Aquila chrysaetos*), 8. 6. 1993 – 1 ex. letel smerom na kopec Kýchera (oba Pčola), 28. 7. 1995 – 1 ex. vykružil pri dedine a odletel smerom na kopec Drozdiačka, 29. 7. 1995 – pozorované 2 ex., leteli smerom na kopec Kýchera 720 m n. m. (oba Nutil); Runina (6900), 14. 4. 1993 – pozorované 2 ex. počas svadobných letov a nosenia konárov v pazúroch pod hrebeňom Veľkého Bukovca (Pčola), 20. 4. 1993 – pozorovanie 2 ex. (Platko), 27. 3. 1998 – 2 ex. krúžili nízko nad lesom smerom na Ďurkovec; Ruské (6800), 10. 6. 1993 – lov pri obci a letel smerom na Runinu, 30. 4. 2004 – 1 ex. krúžil nad terénou stanicou Národného parku, 14. 4. 2005 – 1 ex. krúžil nad kopcom Široký a odletel smerom na vrch Príkry; Topoľa (6900), 29. 5. 1997 – 2 ex. vykružili s potravou do veľkej výšky (všetko Pčola); Ulič, pod podnikom Tvarona (7000), 14. 6. 1985 – pozorovaný 1 ex. (Klescht), 30. 8. 1988 – zálet smerom na Ukrajinu, 6. 5. 1991 – 1 ex. lietal na Vlčím potokom a zaletel do porastu na Veľkej Ostrej (oba Pčola); Uličské Krivé (7000), 30. 8. 1985 – 1 ex. pri obci (Terry), (6900), 22. 6. 1991 – 1 ex. letel hore Zbojským potokom (Pčola); Zboj (6900), 19. 4. 1996 – pozorovaný 1 ex. (Pčola & Danko); lokalita Oblazy (6900), 23. 8. 1987 – 1 ex. krúžiaci nízko nad lesom, 5. 8. 1989 – lov 1 ex. nad kopcom

Široký a zálet za kopec Vyšná Brackaňa (oba Pčola), 24. 4. 1990 – pozorovaný 1 ex. pri hospodárskom dvore Lesopoľnohospodársky majetok (Klescht), detto 26. 4. 1991, 2. 5. 1991 – 1 ex. vykružil z kopca Vyšná Brackaňa a letel východným smerom (oba Pčola), 29. 4. 1992 – 1 ex. lovil na lokalite Valentína (Nutil), 8. 6. 1992 – prelet cez lokalitu Valentína zo severu na Geborovú, 6. 9. 1992 – 1 ex. lovil nad kopcom Široký, 19. 4. 1996 – 1 ex. priletel od kopca Vyšná Brackaňa nad kopec Široký (všetko Pčola), 27. 5. 1997 – 1 ex. pri obci (Macejka), (6901), 25. 4. 1992 – 1 ex. lovil severovýchodne od obce, 22. 5. 1994 – 1 ex. lovil východne od obce, 14. 7. 1998 – 1 ex. letel od kopca Široký ku kopcu Rozdiel smerom na Ukrajinu, 15. 4. 2001 – 1 ex. vykružil pri lesnej správe a odletel smerom na Ukrajinu (všetko Pčola). **Čierna hora:** Košice–Podhradová (7293), 7. 7. 1970 – prelet nad sídliskom; Ťahanovce (7293), 6. 7. 1970 – 1 ex. priletel z juhozápadu (oba Danko); Veľký Folkmar (7191–7192), 9. 5. 1990 bol pozorovaný 1 ex. na rozhraní Čiernej hory a Volovských vrchov (Reišetter). **Košická kotlina:** Gyňov (7493), 28. 5. 2002 – pozorovaný 1 ex. (Lipták); Haniska pri Košiciach (7393), 15. 4. 1974 – 1 ex. letel smerom na Volovské vrchy; Kechnec (7493), 23. 4. 1988 lovil 1 ex., odletel do Maďarska, 10. 6. 1992 – preletujúci hadiar bol napadnutý párom rárohov a zahnaný do Maďarska, 14. 5. 1996 lovil 1 ex., odletel do Maďarska; Košice – letisko (7393), 28. 5. 2002 – pozorovanie 1 ex.; Košice, sídlisko Nad jazerom (7393), 18. 6. 1995 – 1 ex. lovil vo svahu nad Hornádom od 17:30 do 18:10, odletel juhovýchodným smerom; Milhoš' (7493), 3. 8. 1992 – pozorovanie 1 ex. (všetko Mihók); Šebastovce (7393), 24. 4. 1965 – 1 ex. krúžil nad územím (Danko). **Laborecká vrchovina:** Krásny Brod (6797), 30. 8. 1988 – pozorovaný 1 ex. (Terry); Osadné, Pliškov vrch (6898), 2. 5. 1981 – 1 loviaci ex.; 19. 4. 1983 – prelet 1 ex. pri TV vykryvači, o hodinu neskôr znova, odlet smerom na Hostovice; (6899), 23. 5. 1981 – 1 ex. letel hore Udavou k vrchu Černiny (všetko Pčola); Snina, lokalita Dzedovo (6998), 11. 4. 1982 – 2 ex. krúžili nízko nad borovicovým lesom; lokalita Kamenné (7098), 24. 5. 1982 – pozorovaný 1 ex. (oba Nutil), 30. 7. 2006 vykružil nad lokalitou Vinica a odletel smerom na Daľkov (Micenko); Stakčín, lokalita Saligovo (6999), 12. 5. 1986 – pozorované 2 krúžiace ex. (Pčola), 5. 5. 1994 – 1 ex. letel smerom na Rovenky (Micenko); Vyšná Jablonka (6898), 19. 4. 1987 – pozorovaný 1 ex. (Pčola). **Levočské vrchy:** Krásna Lúka (6890), 4. 4. 1988 – pozorovanie 1 ex. (Mihók). **Slanské vrchy:** Brezina (7494), 19. 5. 1971 – 2 ex. lovili v sedle na hranici s Maďarskom, 18. 5. 1972 – 1 ex. lovil na tom istom mieste;

Dargov (7295), 16. 4. 1972 – 1 ex. krúžil medzi ním a Bačkovom, 5. 6. 1976 – 1 ex. krúžil nad dedinou (všetko Danko), 28. 7. 1979 – 1 ex. sadol na kraj rúbane v Dargovskej doline (Danko, Mihók), 14. 5. 1981 – 1 ex. bol pozorovaný pri Dargove (Lipták), 12. 6. 1983 – 1 ex. krúžil nad svahom Veľkého Žiaru; Herľany, 21. 5. 1967 – 1 ex. krúžil nad okolím, odletel ku Rankovským skalám; Kalša (7395), 24. 5. 1970 – 1 ex. lovil nad lúkami (všetko Danko); Malé Ozorovce (7395), 8. 5. 1981 – 1 ex. letel nad kopcom Kapoveň smerom na Dargov (Lipták); Mudrovce (7194), 9. 5. 1967 – 1 ex. krúžil nad hájovňou, letel ku Makoviči, 21. 6. 1970 – 1 ex. prilietel od juhu, zaletel do lesa nad hájovňou; Kazimír (7495), 6. 7. 1971 – 1 ex. lovil nad trávnatým kopcom pri dedine; Rákoš (7394), 10. 4. 1971 – 1 ex. tiahol od Bradla na sever; Skároš, lúka Veľká Marovka (7494), 9. 5. 1970 – priliet 1 ex. od Veľkého Miliča; Slančík (7395), 5. 6. 1977 – prelet 1 ex. nad Chlmeckou dolinou; Slanská Huta (7394–7494), 7. 7. 1970 – prelet 1 ex. od V. Miliča k Dobráku; Slanská Huta, chata Kopaska (7494), 4. 5. 1972 – 2 ex. prilieteli od Maďarska, jeden z nich s hadom v zobáku, ku kopcu Garaboš; Trnávka (7295), 8. 5. 1981 krúžil 1 ex. nad Košarovým vrchom (všetko Danko). **Slovenský kras:** Brzotín (7388), 18. 4. 1987 – 1 ex. letel s hadom na Plešiveckú planinu; Drienovec (7391), 29. 5. 1988 – 1 ex. letel od dediny smerom na Hačavu (oba Lipták), 17. 5. 2000 – 1 ex. pri kúpeľoch, 31. 5. 2000 – 1 ex. nad kameňolomom; Gombasek (7488), 3. 7. 1999 – 1 ex. pri kameňolome (všetko Matis); Háj (7391), 10. 4. 1994 – 1 ex. lovil pri dedine (Danko); Hrhov (7490), 2. 8. 1993 – pozorovaný 1 loviaci ex., 4. 5. 1994 – 2 ex. lietal nad Nižným vrchom (oba Lipták); Hrhovské rybníky (7490), 30. 5. 1999 – 1 ex. s uloveným hadom, odletel smerom na Horný vrch, 12. 6. 1999 – 1 loviaci ex. pri rybníkoch (oba Matis); Hrušov (7489), 24. 5. 1992 – 2 ex. lietal nad svahom a zaleteli do lesa; Jablonov nad Turňou (7490), 6. 6. 1992 – pozorovaný 1 loviaci ex.; Lipovník (7389), 8. a 10. 8. 1991 – 1 ex. lovil nad Jablonovským sedlom na vrchu Soroška; Plešivec (7488), 7. 6. 1987 – 1 ex. lovil nad južným svahom Plešiveckej planiny (všetko Lipták); Silica, pod kopcom Fabiánka (7489), 3. 7. 1999 – 1 loviaci ex.; Silická Brezová (7488), 3. 8. 2006 – 1 ex. pri dedine (oba Matis); Včeláre (7490), 12. 4. 1975 – 1 ex. nad poliami medzi nimi a Hrhovskými rybníkmi (Danko); Zádielska dolina (7390–7391), 12. 4. 1968 – 2 ex. krúžili nad planinou, 12. 4. 1970 – 1 ex. zalietal na jedno miesto do svahu, vo vzduchu robil svadobné lety, 24. 4. 1970 – 2 ex. v doline, 29. 8. 1970 – krúžil nad úvodom doliny, 15. 4. 1972 – 1 ex. nad dolinou (všetko Danko), 12. 5. 1980 – pár nad dolinou (Mrlík in

litt.), 28. 5. 1985 – pozorovaný 1 ex. (Lipták), 25. 4. 2003 – 1 ex. nad tiesňavou, 16. 4. 2005 – 1 ex. loviaci nad planinou (oba Matis). **Vihorlatské vrchy – Beskydské predhorie (páry hniezdiace vo vrchoch a loviace v predhorí):** Beňatina (7199), 14. 7. 2004 – loviaci jedinec nad lúkami pravdepodobne z hniezdiska od Choňkoviec (Danko); Hrabová Roztoka (7199), 20. 6. 1985 – 1 loviaci ex.; Ladomirov (7099), 16. 5. 1981 – v ranných hodinách lietal pár hadiarov nízko nad starým lomom v lese pri kóte 648 za ožývania sa (oba Pčola), 1. 8. 1998 – 1 ex. s hadom v pazúroch vyletel zo zeme (Matiko); Strihovce (7199), 23. 4. 1985 – 1 ex. lovil nad brezinou medzi nimi a Hrabovou Roztokou (Pčola, Danko). **Vihorlatské vrchy – Východoslovenská pahorkatina (páry hniezdiace vo vrchoch a loviace v pahorkatine):** Jovsa (7198), 9. 5. 1976 – 1 ex. bol nad záverom doliny Sokolského potoka a odtiaľ odletel smerom na Klokočov, 11. 5. 1976 – 1 ex. zaletel k vrchu Letovisko (na iných mapách pod názvom Ľadovisko), 4. 5. 1977 – 1 ex. krúžil nad kopcom Peňažník, odletel ku Kusínu, 14. 6. 1990 – 1 ex. s uloveným hadom vykružil nad les pri vrchu Peňažník a odletel s ním nad rovinu (tesne pred búrkou); Kaluža (7197), 1. 5. 1985 – celé popoludnie sa 2 ex. zdržiavali nad kameňolomom v kopci Senderov nad Zemplínskou šíravou; 20. 4. 1986 – 1 ex. sedel na okraji lomu (všetko Danko), detto 10. 6. 1992 (Pčola); Klokočov (7198), 25. 4. 1976 – 2 ex. krúžili nad okolím, 29. 4. a 6. 5. 1991 – pozorovanie 1 ex. nad lesom; Kolibabovce (7299), 19. 5. 1978 – 1 loviaci ex. medzi nimi a Krčavou; Koromľa (7299), 14. 7. 1988 – 1 ex. v okolí; Kusín (7198), 28. 4. 1976 – pozorovanie 2 ex., 4. 5. 1976 – 1 ex. letel smerom na Jovsu a odtiaľ do vrchov, 5. 5. 1976 – 2 ex. lovili v predhorí vrchov, 7. 5. 1976 – 1 ex. lovil medzi ním a Klokočovým, potom odletel do vrchov, 4. 4. 1979 – 1 ex. lovil nad vinicami a rybníkom, 11. 5. 1979 – 1 ex. letel s uloveným hadom ku Letovisku, 29. 5. 1979 – 1 ex. lovil nad lúkami pri chatovej osade Paľkov, 2. 6. 1979 – 1 ex. ulovil hada a odletel s ním ku Letovisku, 6. 9. 1983 – 1 ex. letel s uloveným hadom na východ, 27. 5. 1987 – 1 ex. lovil nad lúkami, 24. 4. 1990 – pár medzi Kusínom a Klokočovým; 9. 5. 1991 – 1 ex. lietal v okolí so silne ovisnutou pravou nohou, 31. 5. 1992 – 1 ex. lovil nad lúkami, 8. 7. 1992 – 1 ex. lovil medzi Kusínom a Jovsou, 13. a 19. 5. a 4. 6. 1995 – 2 ex. lovili na poľudnie nad lúkami; Morské oko (7099), 12. 5. 1991 – 2 ex. nad jazerom, jeden z nich so silne ovisnutou nohou. Ten lietal 1. 6. 1991 pri Vyšných Remetoch (7198); Orechová (7299), 1. 6. 1979 – pozorovaný 1 ex.; Oreské (7197), 11. 9. 1974 – krúživým letom tiahol zo SZ na JV; Petrovce (7299–7200), 7. 6. 1996 – 1 ex. bol

na lúkach neďaleko hranice, večer odletel na ukrajinskú stranu smerom na Hutu, 26. a 27. 4. 1998 – prítomné 2 ex., lovili na slovenskej strane a lietali za hrebeň na ukrajinskú stranu, 10. 5. 1998 – prítomné 2 ex., lietali na ukrajinskú stranu za kopec Haseník do doliny Siryj Potik, 10. 4. 1999 – 1 ex. lovil nad lúkami nad dedinou, 15. 4. 1999 – 1 ex. ulovil nad Petrovcami hada a odletel s ním na ukrajinskú stranu smerom na Skljanu Gutu, 15. 4. 2000 – pár lovil a páril sa na čerešniach v sadoch nad Petrovcami, 22. 4. 2000 – 1 ex. lovil nad lúkami, v neskorších rokoch už na lokalite nebol prítomný; Poruba pod Vihorlatom (7198), 21. 5. 1976 – pozorované 2 ex., odleteli smerom k vrchu Letovisko; Porúbka (7299), 15. 6. 1976 – 1 ex. lovil nad lúkami nad dedinou, 20. 5. 1984 – 1 ex. lovil medzi ňou a Koromľou; Priekopa (7299) – 20. 4. 1986 – 1 ex. lovil nad vinicami, 9. 6. 1988 – 1 ex. lovil medzi ňou a Porúbkou, detto 9. 7. a 26. 8. 1989, 4. 5. 1991 – 1 ex. krúžil nad lesom, 16. 6. 2001 – 1 ex. lovil v okolí dediny, 26. 6. 2004 – 2 ex. v okolí dediny, 20. 8. 2004 – prelet 1 ex., 25. 6. a 16. 7. 2005 – prelet 1 ex., 21. 5. 2006 – 1 ex. pri dedine (všetko Danko); Remetské Hámre (7199), 11. 6. 1979 – 1 ex. nad dolinou Okny pri kopci Roh (Pčola), 3. 5. 1984 – 1 ex. krúžil nad lesmi a odletel na loviská; Staré (7197), 1. 8. 1997 – 1 ex. lietal nad hrebeňom Krivoštianskej hory a odletel smerom na Jasenovský hrad, 24. 8. 1976 – 1 ex. lovil medzi Starým a Strážskym; Úbrež (7298), 18. 4. 1983 – 1 ex. lovil nad lúkami a poliami medzi ňou a Ruskovcami; Vinné (7197), 2. 4. 1975 – 2 ex. krúžili nad hradným kopcom, 26. 4. 1986 – 1 ex. lietal medzi kopcom Senderov a Vinianskym hradom; Vyšná Rybnica (7199), 17. 6. 1976 – 2 ex. krúžili nad okolím, odleteli smerom na Jovsu, 19. 6. 1977 – 1 ex. krúžil nad svahom (všetko Danko). Volovské vrchy Hýľov (7292), 26. 5. 1981 – 1 ex. letel s hadom smerom na Poproč-Rudník; Klátov (Nižný a Vyšný) (7292), 24. 5. 1981 – pozorovaný 1 loviaci ex. (oba Lipták); Košická Belá (7292), 7. 4. 1971 – prelet 1 ex. križom cez Črmeľskú dolinu pri chate Diana (Danko), 9. 5. 1975 – ibid., vykružil zo stredu doliny a odletel na sever (Danko, Mihók), 10. 5. 1990 – prelet nad dolinou (Danko); Nováčany (7392), 3. 6. 1981 – 1 ex. letel smerom na vrch Holička, 25. 5. 1981 – pozorovaný 1 ex. pri love (oba Lipták), 7. 6. 1981 – pozorovaný 1 ex. (Lipták, Mihók), 3. 6. 1984 – 1 ex. preletel od dediny k vrchu Holička (Lipták); Vyšný Klátov (7292), 13. 4. 1982 – medzi ním a Hýľovom pozorovanie svadobných letov páru (Mihók). Východoslovenská pahorkatina Pozdišovce-Trhovište (7296–7297), 25. 4. 1991 – 1 ex. medzi obcami nad poliami (Balla). **Východoslovenská rovina:** Blatné Remety (7298), 25. 8. 1993 – 1 ex. krúžil pri SZ cípe NPR Senné (Danko et al.); Brehov (7596), 9. 7. 1986 – pozorovaný 1 ex.

s hadom, 25. 4. 1987 – 1 ex. lovil nad lomom (oba Balla), 26. 4. 1987 – 1 ex. lovil nad lúkami medzi ním a Cejkovom (Danko), 15. 4. 1998 – 1 ex. pozorovaný pri love (Balla); Čičarovce (7498), 11. 4. 1965 – 1 ex. krúžil nad územím (Danko); Hrčeľ (7496), 15. 5. 1986 – 1 ex. ulovil hada a letel s ním smerom na Kašov (Lipták), 7. 9. 1986 – 1 ex. krúžil nad kameňolomom (Balla); Iňačovce (7398), 14. 8. 1994 – pozorovaný 1 ex. (Castelijns in litt.), 28. 4. 2002 – 1 ex. nad rybníkmi (Žďárek in litt.), 30. 4. 2002 – 1 ex. ibid. (Danko); Malý Kamenec, kopec Tarbucka (7696), 12. 6. a 22. 7. 1999 – 1 loviaci ex. (Balla); Palín (7397), 22. 6. 1981 – 1 ex. sedel na drôte elektrického vedenia pri ceste (Kuchta); Strážne (7697), 28. 8. 2003 – pozorovaný 1 ex. (Balla); Streda nad Bodrogom (7696), 21. 6. 1984 – 1 ex. lovil v okolí (Danko); Zemplínsky Klečenov (7496), 20. 4. 1986 – pozorovaný 1 ex. (Balla). **Zemplínske vrchy:** Cejkov (7596), 22. 5. 1986 – 1 ex. krúžil nad lesom medzi ním a Kašovom (Lipták); Černochove (7596), 21. 4. 1999 – lovil 1 ex. (Balla); Kašov (7596), 15. 6. 1986 – 1 ex. lietal nad lesom, detto 3. 7. 1986 (oba Lipták); Ladmovce (7596), 9. 5. 1998 – 1 ex. pozorovaný pri love, 26. 4. 2001 – 2 loviaci ex. nad lomom, detto 18. 5. 2002, 2. a 13. 5. 2003 – 1 loviaci ex. nad lomom, 30. 4. 2004 – pozorovaný 1 ex., 4. 5. 2004 – 2 loviaci ex. nad lomom; Malá Trňa (7596), 11. 5. 1985 – pozorovaný 1 ex. (všetko Balla), 26. 5. 1994 – 1 ex. lovil nad vinicami; Viničky (7696), 12. 5. 1994 – 1 ex. ulovil tesne pri ceste hada (oba Danko), 22. a 27. 4. 2005 – 2 ex., jeden s hadom nad predpokladaným hniezdiskom na kopci Borsuk, 16. 6. 2005 – oba lietali nad Stredným vrchom (Balla).

Publikované údaje o hniezdení

Slovenský kras: Dlhá Ves (7488–7588), 21. 8. 1932 – mláďa vybraté z hniezda (Ferianc 1933); Kečovo (7588), 1960 – vybraté mláďa z hniezda (Cabana in Mošanský 1975); Zádielska dolina (7390), 1957 – prázdne hniezdo, 1. 7. 1959 – hniezdo s mláďaťom (Špaček & Kovář 1960), 7. 7. 1960 – hniezdo s mláďaťom (Špaček 1961), 15. 6. 1962 – hniezdo s mláďaťom (Špaček 1964). V poslednom článku (Špaček 1965) je pre čitateľa zmätočná informácia, kde nad textom „Mládě orlika krátkoprstého – *Circetus gallicus* (Gmelin) na hnízdě“ je fotografia s hniezdom a mláďaťom orla kráľovského, r. 1975 – vyvedené bolo jedno mláďa (Hlivák in Danko 1976).

Nepublikované údaje o hniezdení

Slovenský kras: Zádielska dolina (7390) – 1976: 1. 4. bol pár už v doline. Vtáky zaleteli na minuloročné hniezdo na jedli, kde sa zdržiavali aj 3. 4. Bolo na ňom plno šupín

z plazov a podľa veľkosti stavby bolo pravdepodobne užívané viac rokov. 25. 4. sedel jeden vták na násade (možno už aj 18. 4.). 23. 5. – kontrola hniezda na borovici, vták sedel na vajci (všetko Mihók); 13. 6. – stavba úkrytu, mláďa malo cca 14–16 dní; 19. – 22. 6. – fotografovanie hniezda (všetko Mihók & Danko, obr. 1, 2), 17. 7. – krúžkovanie mláďaťa (Mihók). 1977: 30. 4. – vtáky mali postavené nové hniezdo na jedli, už sedeli na vajci. Neskôr bolo vajce z neznámych dôvodov zanechané, bol v ňom uhynutý zárodok (Mihók). 1979: 15. 4. – pár upravoval nové hniezdo vzadu v doline na jedli, pári sa (Mihók, Lipták). Hniezdenie hadiarov na tejto lokalite sa v ďalších rokoch nesledovalo.

Vihorlatské vrchy: Choňkovce, dolina Dielového potoka (7199) – 1986: 7. 7. – samica lietala nad hniezdiskom, samec pravidelne lovil. 16. 7. bolo nájdené hniezdo na buku s mláďaťom, 20. 7. 1986 – krúžkovanie mláďaťa. 1987: 9. 6. – 1 ex. letel od Vyšnej Rybnice ku Hlivištiam s plným hrvoľom. 28. 6., 18. a 19. 7. oba vtáky krúžili nad hniezdnou dolinou, asi nehniezdili. 1988: 1. 7. – 2 ex. krúžili nad hniezdnou dolinou. 1990: 22. 4. bolo nájdené obsadené hniezdo na buku, vtáky sa striedali na sedení. 3. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1992: 17. 4. – 1 ex. sa zdržiaval na hniezdisku. 26. 4. – 1 ex. sedel v predminuloročnom hniezde. 30. 6. – krúžkovanie mláďaťa. 30. 8. – mláďa sedelo na hniezdnom strome a neskôr už výborne lietal v okolí. 1993: 18. 4. – nad hniezdnou dolinou krúžili 4 jedince. 1994: 16. 4. – pozorovanie páru pri párení. 15. 5. – 1 ex. sedel v novom hniezde na buku, mláďa v tomto roku bolo úspešne vyvedené. 1995: 21. 7. pár bol na novom hniezde na dube, ale bolo prázdne. 1996: 7. 4. – oba vtáky už boli na minuloročnom hniezde, detto 25. apríla. 23. 6. – v hniezde bolo malé, asi 5-dňové pull. 20. 7. ležalo na zemi pod stromom čerstvo uhynuté mláďa, ktoré zrejme vlastnou vinou (pri defekácii?) vypadlo z hniezda. 1998: 12. 4. – 1 ex. na hniezdisku. 15. 4. boli na hniezdisku 3 ex., 2 z nich sa bili o minuloročné hniezdo až spadli na zem. 23. 6. bolo hniezdo prázdne, nebolo obsadené. 1999: 10. 4. – oba ex. boli na hniezdisku. 20. 6. – pár mal postavené nové hniezdo na buku, 11. 7. bolo v hniezde mláďa. 2000: 15. 4. stavali hadiare nové hniezdo na dube, 21. 4. už sedeli na vajci. 11. 7. bolo hniezdo z neznámych príčin opustené. V nasledovnom roku sa ale zistilo, že v r. 2000 mali postavené náhradné hniezdo na lipe. 2001: 28. 4. – pozorovanie páru pri párení, 1. 5. vták sedel v novom hniezde, postavenom v korune buka. 13. 6. priniesol samec na hniezdo hada. Hniezdenie skončilo úspešne, ale hniezdny strom sa nám nepodarilo v husto zapojenom bukovom poraste nájsť. 2002: 16. 4. – 2 ex. na hniezdisku; 21. 4. vták

sedel v predminuloročnom hniezde na lipe, 14. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 2003: 18. 4. boli oba vtáky na hniezdisku. 16. 7. – podľa správania sa vtákov vyzeralo, že tohto roku nemali mláďa. 2004: 16. 4. boli oba vtáky na hniezdisku, ale v tom roku sa nepodarilo nájsť hniezdo a tak výsledok hniezdenia bol neznámy. Hniezdo sa podarilo nájsť až v r. 2005. 14. 4. – pár na hniezdisku, oba s ulovenými hadmi. Hniezdo z minulého roka sa nachádzalo vo vrcholci suchého, nezlezieľného buka. 8. 7. pár krmil mláďa. 2006: 15. 4. priletel samec s hadom na minuloročné hniezdisko; 5. 7. a 22. 7. 2006 bolo v hniezde mláďa, ktoré úspešne vyltel. Kusín (7198): 1996: 6. 6. bolo nájdené obsadené hniezdo na kraji lesa na borovici; 15. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1997: 18. 4. – oba ex. zalietali do doliny západne od minuloročného hniezda; 11. 5. – oba ex. lietal, asi nemali násadu. 1998: 14. 4. – 1 ex. lietal nad vinicami pod lesom. 24. 4. – oba jedince lietal nad okolím. 23. 6. bolo nájdené nové hniezdo na borovici, ale bolo prázdne. 1999: 14. 4. – pár postavil nové hniezdo na smreku. 9. 7. – počas priamej kontroly hniezda bolo v ňom nájdené malé uhynuté mláďa, príčiny neznáme. 2000: 13. 4. staval pár nové hniezdo na smreku. 14. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 2001: 13. 6. – hniezdili v minuloročnom hniezde na smreku. 26. 6. bolo v hniezde ešte vajce. 23. 7. bolo v hniezde napoly zožraté mláďa, asi kunou. Od r. 2002 bolo hniezdisko opustené. Trnava pri Laborci (7197): 1977: 1. 5. bolo nájdené obsadené hniezdo na dube v JV stráni Hiriča, už sedeli na násade. Detto 20. a 28. 5. 14. 6. bolo v hniezde asi 5-dňové pull. 26. 6. – samec o 6:00 už lovil na lúkach pri Porúbke. 18. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 25. 7. – mláďa v poriadku. 1978: 9. 4. bol 1 ex. už na hniezde. 20. 5. – obsadené minuloročné hniezdo; 11. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 3. 9. bolo ešte mláďa na hniezde. Začiatkom októbra bolo mláďa nájdené hubarmi uhynuté na zemi. 1979: 25. 4. – pár mal postavené nové hniezdo na dube. 7. 6. bolo v hniezde ešte vajce. 21. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1980: 27. 4. – pár postavil nové hniezdo na dube. 1981: 20. 4. – oba vtáky lietal na minuloročné hniezdo. 23. 6. – v hniezde bolo ešte stále vajce. 1981: 4. 4., 23. 4 a 7. 5. vtáky neboli pozorované. 1983: 25. 4. – obsadené hniezdo na dube. 10. 5. sedel vták na hniezde, 4. 7. boli v ňom len skupiny z vajca. 1984: 24. 4. – obsadené hniezdo, pár sa vystriedal pri inkubácii. 14. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1985: 6. 5. a 24. 6. vtáky neboli pozorované a od toho roku bolo hniezdisko opustené. **Volovské vrchy:** Košická Belá, Črmeľská dolina (7292): 1976: 3. 5. vykrúžil z doliny 1 ex., po dvoch hodinách sa vrátil s hadom v hrvoľi a zaletel do hniezdnej doliny. 5. 5. – bezvýsledné hľadanie

Obr. 1. Samica hadiara na hniezde s mláďaťom. Zádielska dolina, 19. 6. 1976 (Foto: Š. Danko).
Fig. 1. Female of Short-toed Eagle in nest with the young. Zádielska dolina valley, June 19, 1976 (Photo by Š. Danko).

Obr. 2. Samec hadiara tieni mláďa pred slnkom. Zádielska dolina, 19. 6. 1976 (Foto: Š. Danko).
Fig. 2. Male of Short-toed Eagle shading the young. Zádielska dolina valley, June 19, 1976 (Photo by Š. Danko).

hniezda. Počas pozorovania z časti lesa, kde chýbalo viac stromov hadiar dva razy naznačil útok na pozorovateľa, ale pod úroveň vrcholcov stromov sa nespustil. 9. 5. bolo nájdené hniezdo na jedli, v ktorom bolo 1 vajce. 27. 5. – vtáky ešte stále inkubovali (všetko Mihók). 12. 6. – v hniezde bolo niekoľkoľnohové mláďa (Mihók & Danko); 25. 7. – krúžkovanie, 1. 9. bolo mláďa ešte stále na hniezde (Mihók). 1977: v tomto roku hniezdili v minuloročnom hniezde, 17. 7. bolo okružkované mláďa (oba Mihók). 1978: 13. a 23. 4. sa pár zdržiaval na hniezdisku, ale v tomto roku nebolo už hniezdo z minulých rokov obsadené (Mihók). V nasledujúcich rokoch toto hniezdisko už nebolo sledované. **Zemplínske vrchy:** Kašov (7596): 1986: 31. 7. bolo nájdené hniezdo na dube s úplne vypereným mláďaťom (Lipták). 1987: 28. 6. – hniezdo s mláďaťom na agáte, krúžkované 10. 7. (Balla). 1988: 8. 5. – pár postavil nové hniezdo na agáte, už sedel (Lipták). 23. 6. bol pozorovaný pár nosiaci potravu (Danko). 3. 7. bolo v hniezde pomerne veľké mláďa, neprístupné na tenkom strome (Balla, Danko). 1989: 15. 6. – 1 ex. krúžil nad kopcom Rozhľadňa. 1990: 11. 4. – na hniezdisku bol viackrát vidенý 1 ex. 23. 4. už asi mali znášku. 23. 6. – 1 ex. lietal nad hniezdiskom, výsledok hniezdenia neznámy. 1991: 24. 4. – pár postavil nové hniezdo na agáte, už sedel na násade. 15. 7. bolo hniezdo opustené, prázdne. 1992: 22. 4. – pár už sedel na násade v novom hniezde na dube. 20. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1993: 17. 4. – pár pozorovaný počas stavby hniezda. 25. 7. – krúžkovanie mláďaťa (všetko Danko). 20. 9. – dospelý hadiar ešte doniesol hada pre mláďa (Balla). 1994: 20. 4. – nad hniezdiskom lietal 1 ex., druhý už asi sedel na znáške. 26. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 13. 9. – pekné, úplne vyperené a biele mláďa výborne lietal nad okolím, aj sa trepotalo a viselo vo vzduchu na jednom mieste. 1995: 28. 4. už sedel 1 ex. na znáške v hniezde, používanom už štvrtý rok za sebou. 12. 7. – krúžkovanie mláďaťa. 1996: 12. 4. boli oba ex. na hniezdisku, stavali nové hniezdo na dube. 17. 6. – inkubácia vajca. 9. 7. bolo hniezdo z neznámych príčin opustené. 1997: 30. 4. – v borovicovom poraste pri dedine sedeli 3 ex. Pár postavil nové hniezdo na dube blízko minuloročného, pretože toto obsadili v tomto roku sovy dlhochvosté (*Strix uralensis*). 1. 5. – ešte nesedeli, oba vtáky lietali v okolí. 27. 5. bolo hniezdo prázdne, pravdepodobne nezniesli vajce. V r. 1998 sa pár z jari zdržiaval na lokalite, ale potom sa stratil, staré hniezda boli neobsadené. 1999: 16. 4. – oba ex. upravovali predminuloročné hniezdo. 9. 7. – krúžkovanie mláďaťa (všetko Danko). 2000: 18. 4. – 1 ex. už sedel v hniezde (Danko & Balla), 10. 7. bolo hniezdo opustené. 2001: 27. 4.

– 1 ex. už sedel v hniezde. 17. 6. bolo mláďa v hniezde vo vrcholci tenkého, nezleziteľného hraba. 2002: 18. 4. – pár stavil nové hniezdo na hrabe. 27. 4. – 1 ex. už sedel na násade (všetko Danko). 8. 7. bolo hniezdo zosunuté, vajce z neho asi vypadlo (Danko & Balla). V r. 2003 boli vtáky prítomné na hniezdisku, ale podľa správania sa asi nehniezdili. 2004: 4. 5. – hniezdisko bolo opustené, poobede lovili oba ex. nad kopcom Kašvár pri Ladmovciach. Pár sa presunul do južnej časti vrchov. V r. 2005 sa oba vtáky zdržiavali v okolí obce Viničky na kopci Borsuk, ale pravdepodobne zase nehniezdili. V r. 2006 sa hadiare do Zemplínskych vrchov už nevrátili (všetko Balla & Danko).

K hniezdnej biológii

Niekoľko údajov o hniezdení druhu na Slovensku publikovali len Špaček & Kovář (1960) a Špaček (1961, 1964). Hniezda našli na buku a tri razy na jedli, v troch prípadoch vo výške 16, 18 a 23,5 m. Zaujímavé je, že v jednom prípade použili hadiare hniezdo po inom dravcovi (myšiak a včelár), podľa našich pozorovaní si stavali svoje hniezdo vždy samí. Autori poznamenávajú, že hniezdo je použité vždy len raz. Píšu, že koristiť nosil vždy samec a v zobáku. Podľa našich pozorovaní lovila aj samica a spravidla v popoludňajších hodinách priniesla vždy najväčšie hady, ktoré boli ale vždy uložené v hrvoli. Samec nosil predovšetkým slepúchy. O potrave píšu len všeobecne, že nosili hady a občas žabu.

Hadiare k nám prilietajú začiatkom apríla. Výnimočne sa vyskytnú už aj v marci, napr. 27. 3. 1998 už bol pár v Bukovských vrchoch. Odlietajú v priebehu septembra. Z publikovaných údajov najneskorší termín je zástrel na rozhraní Slovenského krasu a Rimavskej kotliny 30. 9. 1955 (Sládek & Mošanský 1957). Z našich údajov je to pozorovanie ťahu zo SV na JZ 11. 9. 1974, ale mláďa bolo ešte 13. 9. 1994 na hniezdisku vo Vihorlatských vrchoch. 20. 9. 1993 dospelý hadiar ešte prinášal potravu pre mláďa v Zemplínskych vrchoch. Najneskorší údaj je z 11. 10. 1998, kedy 1 ex. lovil pri Humennom.

Po návrate na hniezdisko hadiare vykonávajú svadobné lety, pozostávajúce z vlnoviek, pričom počas klesania mávajú krídlami. Pri

príbližení sa k sebe vo vzduchu silne naťahujú krk, ktorý je esovite ohnutý, maximálne rozťahujú krídla a chvost, vytŕčajú nohy a ozývajú sa hlasmi kjuk, kjuk. Pri zvitani sa na hniezde vydávajú krásny flautový hlas, ktorý sa dá ťažko transkribovať. Hneď po prilete začínajú hadiare so stavbou hniezda, pretože kvôli dlhému inkubačnému času a najmä výchove mláďaťa na hniezde musia mať spravidla už okolo 20. apríla násadu, v každom prípade len jedno vajce. Z ochranárskych dôvodov sme ho zmerali len v jednom prípade, malo 74, 8 × 57,8 mm. Hniezdia raz v roku, v jednom prípade bolo pravdepodobne znesené náhradné vajce. V niektorých rokoch páry nehniedzili vôbec. Hniezda sme našli na dube (8), na buku (5), na agáte a jedli (4), na borovici (3), na hrabe a smreku (2) a na lipe (1). Výška hniezda od zeme bola zmeraná len raz, bola 26 m. Pokiaľ nám bolo známe, hadiare si ich stavali vždy sami. Väčšinou boli použité len raz, málokedy dva alebo viackrát a v jednom prípade používali to isté hniezdo minimálne 7 rokov po sebe. Väčšinou to boli v porovnaní s veľkosťou vtáka malé stavby (dve hniezda mali rozmery 80 × 50 a 75 × 38 cm, výšku 30 cm). Hniezda boli najčastejšie v rázsoche konárov, ale v jednom prípade bolo na konári 1,5 m od kmeňa borovice a raz na vrchu silne ohnutého tenkého hraba. V jednom prípade bolo úplne vo vrcholci jedle. Počas hniezdenia, najmä v čase mláďaťa bolo stále pravidelne obkľadané čerstvými zelenými konármi najmä listnatých stromov. Znášanie vajca bolo v dosť rozličných termínoch. Najčastejšie okolo 20. apríla, ale vo viacerých prípadoch neskôr. Priame kontroly v čase násady sme nevykonávali z ochranárskych dôvodov, preto sa doba znášania dá vypočítať podľa veku mláďaťa. Malé mláďatá sme nachádzali v hniezdach začiatkom júna. Dĺžka inkubácie sa v literatúre udáva 45–47 dní (Cramp & Simmons 1994), teda viac ako 6 týždňov. Podľa toho v niektorých prípadoch bolo vajce znesené aj pred 20. aprílom, ale vo výnimočných prípadoch oveľa neskôr. Napr. v jednom hniezde bolo vajce ešte 26. júna, z ktorého sa neskôr vyliahlo mláďa, teda muselo byť znesené niekedy v polovici mája. Inde bolo vajce ešte 23. júna. Možno ale

že sa jednalo o náhradné znášky, čo sa nám však nepodarilo jednoznačne potvrdiť. V čase krúžkovania niektoré mláďatá sme odvážili. Jedno malo 30. júna 1000 g, ďalšie (vždy iné) 3. júla 1250 g, 9. júla 1350 g, 20. júla 1800 g, 25. júla 1710 g a 26. júla 1600 g. Výchova mláďaťa na hniezde trvá 70–75 dní (Cramp & Simmons 1994), teda asi 10 týždňov. Podľa toho mláďatá za normálnych okolností vylietajú z hniezda v polovici augusta, ale ešte dlho potom sú kŕmené rodičmi. My sme pozorovali 30. augusta už dobre lietajúce mláďa, ale iné bolo ešte 3. septembra na hniezde. Za celé obdobie nášho výskumu sme zaznamenali 27 úspešne vyletených mláďat. Z neúspešných hniezdení v čase znášky 3× bolo zanechané vajce a 1× vajce vypadlo z nachýleného hniezda. V čase mláďaťa raz bolo zanechané malé uhynuté mláďa, raz vypadlo z hniezda zrejme vlastnou vinou a raz bolo zožraté na hniezde asi kunou. V 4 prípadoch sme našli zanechané hniezda, do ktorých pravdepodobne nebolo znesené vajce. Príčiny nám boli neznáme. Z celkového počtu vyletených mláďat 19 bolo okružkovaných, z ktorých máme dve spätné hlásenia. Jedno bolo okružkované v r. 1999 v Zemplínskych vrchoch, ktoré našli čerstvo uhynuté 29. 9. 2000 v župe Csongrád (JV Maďarsko). Údaj svedčí o tom, že mladý vták v druhom kalendárnom roku života sa už vrátil do strednej Európy a koncom septembra už tiahol na juh. Druhé mláďa bolo okružkované tiež v Zemplínskych vrchoch v r. 1995 a v štvrtom roku života bol vták nájdený uhynutý začiatkom septembra blízko mesta Cluj v Rumunsku.

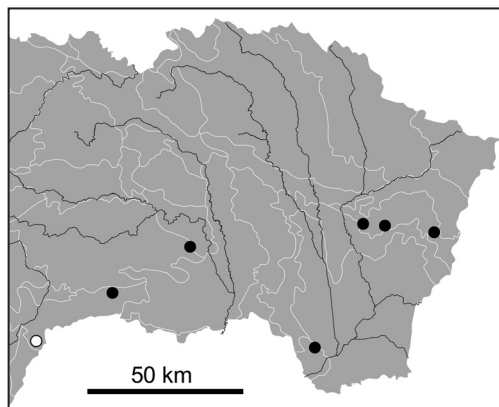
K potrave

V potrave hadiarov sme zistili *Anguis fragilis* (10), *Natrix natrix* (5), *Natrix* sp. (3), *Elaphe longissima* (3) a neurčené hady (3), *Coronella austriaca* (1), *Vipera berus* (1), *Lacerta viridis* (1) a *Bufo bufo* (1). Väčšie mláďa hltalo slepúchy celé, väčšie hady mu porcovala samica. Stalo sa aj to, že mláďa zhltnú dlhší kus zadnej časti hada, ktorý sa mu obkrútil okolo krku a mláďa muselo čakať, kým sa zhltnutá časť strávi a potom mohlo pokračovať v hltaní. Často sme mali možnosť pozorovať hadiare

pri love. Dokážu aj v miernom vetre visieť vo vzduchu na jednom mieste len s miernym kývaním alebo vyrovnávaním krídiel. Uloveného hada vynášajú v pazúroch, ale zakrátko ho počas letu pomocou nohy vsunú do hrvoľa tak, že mu zostane visieť zo zobáka len koniec chvosta. Slepúchy nosili v zobákoch alebo tiež v hrvoli. V dvoch prípadoch sme videli, ako zobrali z vodnej hladiny rybníka plávajúcu užovku. Prineseného hada väčších rozmerov dostávala z hrvoľa najmä samica tak, že voľný koniec pristúpila nohou a zdvihnutím tela ho postupne vysúkala von. Menšie hady z hrvoľa vytriasli. O potrave hadiarov v Maďarsku písal Bécsy (1971). Zistil v nej *Natrix natrix*, *Elaphe longissima* a *Anguis fragilis*. Podobne ako my zistil nosenie koristi v hrvoli, ale vsúvanie a vyberanie z neho pomocou nôh nepozoroval.

Diskusia a zhrnutie

Podľa publikovaných údajov hniezdenie hadiara na sledovanom území (ale aj na území celého Slovenska) do r. 1976 bolo známe len zo Slovenského krasu (obr. 3). Odtiaľ pochádza aj najviac výskytových údajov. V r. 1960 sa na tomto území vedelo o dvoch pároch. V r. 1976 sme po prvý raz dokázali jeho hniezdenie aj vo Volovských vrchoch, v r. 1977 vo Vihorlatských

Obr. 3. Známe hniezdiská hadiara krátkoprstého pred r. 1964 (biely krúžok) a po r. 1964 (čierny krúžok) na východnom Slovensku.

Fig. 3. Known breeding sites of the Short-toed Eagle before 1964 (white circle) and after 1964 (black circle) in E Slovakia.

a v r. 1986 aj Zemplínskych vrchoch. Priebeh hniezdenia sme koncom 70. rokov prestali sledovať v Slovenskom krase a vo Volovských vrchoch a do konca r. 2006 sme intenzívne sledovali páry len vo Vihorlatských a Zemplínskych vrchoch. Z literárnych údajov Vihorlatské vrchy boli obsadené už aj v minulosti, čo dokladujú zástrely a pozorovania už zo začiatku 20. storočia. Zástrely z Východoslovenskej roviny potvrdzujú skutočnosť, že aj Zemplínske vrchy boli pravidelným hniezdiskom hadiarov. Podľa vyššie uvedených výskytových údajov z predpokladaných lokalít hniezdenia druh pravdepodobne hniezdil v 20. storočí v orografických celkoch Bukovské vrchy (1–2 páry), Čergov (1 pár), Laborecká vrchovina (1–2 páry), Ondavská vrchovina (1 pár) a Slanské vrchy (3 páry). Z doložených území a párov sa ešte naviac predpokladalo hniezdenie 2 párov v Slovenskom krase, 1 páru vo Vihorlatských vrchoch a 1 páru vo Volovských vrchoch, čo je spolu 11–13 párov. Ostatné výskytové lokality boli pravdepodobne ich lovným areálom. Mošanský (1974) predpokladal hniezdenie v Zemplínskych, Slanských, Vihorlatských a Levočských vrchoch. Hniezdenie bolo doložené v orografických celkoch Slovenský kras (2 páry), Vihorlatské vrchy (3 páry + 1 pár na ukrajinskej strane), Volovské vrchy (1 pár) a Zemplínske vrchy (1 pár), čo je spolu 7 párov. Súhrne to teda bolo 18–20 párov. K r. 1990 sa počet hniezdných párov na východnom Slovensku odhadoval na 16 (Danko et al. 1994), k r. 1999 na celom Slovensku 20–25 párov so stabilným populačným i areálovým trendom (Danko 2002). Tri najbližšie hniezdiace páry vo Vihorlatských vrchoch boli od seba vzdialené v priemere 12 a 12 km. Mošanský (1974) udával 30 km a počet hniezdiacich párov odhadoval na 6–8. Dá sa predpokladať že v minulosti, teda v prvej polovici 20. storočia bol počet párov vyšší a tak jeho odhad bol podhodnotený. Začiatkom 21. storočia ale počet hniezdných párov hadiarov začal rapidne klesať a v r. 2006 sme poznali už len jedno obsadené hniezdisko. Za jednu z príčin považujeme stály úbytok vhodných lovných biotopov, pretože koncom 20. stor. prestalo fungovať pasenie dobytku a

kosenie lúk, ktoré medzičasom zarástli hustým a vysokým nepreniknuteľným krovím, kde je lov pre hadiarske nemožný. K početnému stavu hlavnej zložky ich koristi hadov nám chýbajú odborné údaje, či klesá aj ich populačná hladina. V porovnaní so susedným Maďarskom odborník na tento druh I. Béres odhadoval v rokoch 1980–2000 počet hniezdných párov hadiarov na celom území Maďarska na 70–90 párov, z čoho len v Zemplínskych vrchoch bolo 29 párov. V uvedenom období dochádzalo aj v tomto pohorí k postupnému úbytku hniezdných párov, ale veľký zlom nastal v r. 2001, kedy sa sa sem vrátilo len 7 párov. Béres predpokladá, že s vtákmi sa niečo stalo na zimovisku keďže sa odtiaľ nevrátili. Uvedený počet 7 párov hniezdil v rokoch 2001–2006 a celkový počet maďarskej populácie klesol asi na 40 párov (Béres in litt.).

Pod'akovanie

Na tomto mieste sa chceme poďakovať našim priateľom a spolupracovníkom: M. Ballovi, J. Liptákovi a Š. Matisovi za poskytnuté údaje a Š. Matisovi, H. Matušíkovi, M. Riníkovi a L. Šimákovi za pomoc pri krúžkovaní mláďat. Zvlášť M. Riníkovi za kvalitné zoskenovanie čiernobielych negatívov a farebných diapozitívov.

Literatúra

BÉCSY L. 1971: Adatok a kigyászöllyv (*Circaetus gallicus* [Gm., 1788]) táplálkozásához. — Állattani közlemények **58**: 166.

CRAMP S. & SIMMONS K.E.L. (ed.) 1994: The Birds of the Western Palearctic. Volume II, Hawks to Bustards. — Oxford University Press, Oxford.

DANKO Š., 1971: Dravé vtáctvo v rezervácii Veľký Milič na východnom Slovensku. — Ochrana fauny **5** (1): 9–17.

DANKO Š. 1976: Správa o činnosti Skupiny pre výskum dravého vtáctva a sov za r. 1975. — Zemplínske múzeum Michalovce, nepublikovaný rukopis.

DANKO Š. (zost.) 1984a: Faunistické pozorovania v r. 1984. — Milvus (Michalovce) **1**: 63–69.

DANKO Š. 1984b: Správa o činnosti zoologickej sekcie. — Pp.: 81–87. In: ROVNÁK L. & TOMÁŠ Š. (eds.): VII. Východoslovenský tábor ochrancov prírody. Prehľad odborných výsledkov. ONV Michalovce a OV SZOPK

Michalovce.

DANKO Š. 1986: Faunistické pozorovania v r. 1985. — Milvus (Michalovce) **2** (1985): 143–151.

DANKO Š. 1994: Správa o činnosti Skupiny pre výskum a ochranu dravcov a sov v ČSFR za rok 1992. — Buteo **6**: 121–151.

DANKO Š. 2002: Hadiar krátkoprstý (*Circaetus gallicus*). — Pp.: 177–178. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRISTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. — VEDA, Bratislava.

DANKO Š., DIVIŠ T., DVORSKÁ J., DVORSKÝ M., CHAVKO J., KARASKA D., KLOUBEC B., KURKA P., MATUŠÍK H., PEŠKE L., SCHRÖPFER L. & VACÍK R., 1994: Stav poznatkov o početnosti hniezdných populácií dravcov (Falconiformes) a sov (Strigiformes) v Českej a Slovenskej republike k roku 1990 a ich populačný trend v rokoch 1970–1990. — Buteo **6**: 1–89.

DANKO Š., KLESCHT V. & PČOLA Š., 1987: Avifauna širšieho okolia Dukly (poznámky z X. vs. TOP-u). — Pp.: 133–142. In: KLESCHT V. (ed.): X. východoslovenský tábor ochrancov prírody Krajná Bystrá – 1986. Prehľad odborných výsledkov. Bratislava, Svidník.

FERIANC O. 1933: Dve zvláštnosti Slovenskej avifauny. — Časopis muzeálnej slovenskej spoločnosti **25** (1–2): 5–9.

FERIANC O. 1941: Avifauna Slovenska. — Technický obzor Slovenský V, Prírodovedná príloha II, Bratislava.

FERIANC O. 1977: Vtáky Slovenska 1. — Veda, Bratislava.

HAPL E. 1999: Faunistické údaje o vtákoch (Aves) Chránenej krajinskej oblasti Slovenský kras. — Pp.: 111–136. In: ŠMÍDT J. (ed.): Výskum a ochrana prírody Slovenského krasu. Správa NP Slovenský kras, Brzotín.

JANALÍK F. 1960: Ptactvo Levočského pohorí. — Zprávy Moravského ornitologického sdružení **2**: 18–22.

KOLEKTÍV 1963a: Ornitologická pozorování. — Zoologické listy **12** (1): 89–91.

KOLEKTÍV 1963b: Ornitologická pozorování. — Zoologické listy **12** (2): 176–179.

KOLEKTÍV 1972: Ornitologická pozorování. — Zprávy Československé ornitologické společnosti **12**: 18–21.

KOTEK F. & SKLENÁR J. 1966: Dravci ve sbírkách Východočeského muzea. — Východočeské muzeum v Pardubicích, Pardubice.

MADERIČ B., MIKIARA Š. & PEČENÁK V. 1995: Výskum populačnej hustoty dravcov v západnej časti okresu Humenné. — Buteo **7**: 169–172.

MATOUŠEK B., RÁC P. & ŠTOLLMANN A. 2002: Ornitologické poznámky z pozostalosti RNDr. Zoltána Molnára.

- *Tichodroma* **15**: 102–126.
- MOŠANSKÝ A. 1974: Dravce (Falconiformes) východného Slovenska II. Orliaky, včeláre, kane, hadiary, kršiaky a sokoly. — Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach **11–14 A**, **13–14 B**, séria AB – prírodné vedy [1973]: 181–224.
- MOŠANSKÝ A. 1975: Dravce (Falconiformes) východného Slovenska III. Sokoly (dokončenie) a prehľad výskytových údajov a literatúry. — Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach – Prírodné vedy **15 AB** [1974]: 103–167.
- MOŠANSKÝ L. 1988a: Ornitologické pozorovania v roku 1986. — *Haja* **3–4** (1986–1987): 138–153.
- MOŠANSKÝ L. 1988b: Ornitologické pozorovania v roku 1987. — *Haja* **3–4** (1986–1987): 154–168.
- PALÁŠTHY J. & VOSKÁR J. 1970: O postupe šírenia sa niektorých vtákov povodím Torysy do vnútra Karpát. — *Sylvia* **18**: 41–54.
- RÁC P. (zost.) 1987: Ornitologické pozorovania. — *Tichodroma* **1**: 166–173.
- REDAKCE 1984: Ornitologická pozorování. — *Zprávy Moravského ornitologického sdružení* **42**: 149–155.
- REDAKCE 1985: Ornitologická pozorování. — *Zprávy Moravského ornitologického sdružení* **43**: 135–139.
- REDAKCE 1986: Ornitologická pozorování. — *Zprávy Moravského ornitologického sdružení* **44**: 127–1136.
- SLÁDEK J. & MOŠANSKÝ A. 1957: Príspevok k výskytu a výžive niektorých zriedkavejších druhov dravých vtákov v posledných rokoch na Slovensku. — *Ochrana prírody* **12** (4): 110–116.
- SZEÓTS B. 1922: Tavarna és vidékének madarai. — *Aquila* **29**: 132–143.
- ŠPAČEK M. 1961: Pozorování orlíka krátkoprstého. — *Živa* **9**: 159–160.
- ŠPAČEK M. 1964: Další podrobnosti z biologie hnízdění orlíka krátkoprstého. — *Živa* **12** (1): 35–37.
- ŠPAČEK M. 1965: Orlík krátkoprstý a jiná pozorování. — *Živa* **13** (1): 33–35.
- ŠPAČEK M. & KOVÁŘ K. 1960: Hnízdění orlíka krátkoprstého na Slovensku. — *Živa* **8** (3): 116–117.

Došlo: 19. 2. 2007

Prijaté: 11. 9. 2007